

Kulturhistorisk kompetens en nödvändighet för förvaltaren

Sedan två år ansvarar Lars Almqvist bland annat för universitetsbyggnaderna i centrala Uppsala samt länsresidensen i Falun och Härnösand. I Uppsala har det under de två senaste åren pågått stora projekt, som restaureringen av Gustavianum och inrättandet av det nya universitetsmuseet.

– Ansvaret mot byggnaden är en central uppgift i vårt arbete. Med de många kompetenskrav som ställs på dagens förvaltare är det levande intresset inte alltid det som sätts i första rummet, men det borde kanske vara det – för byggnadernas skull, säger Lars. Vi

Lars Almqvist är en av fyra fastighetsförvaltare som arbetar vid Fastighetsverkets distriktskontor i Uppsala. Hans intresse och engagemang för kulturhistoriska byggnader får full näring i arbetet med den anrika universitetsmiljön.

står framför Uppsala domkyrka i hjärtat av den historiska universitetsmiljön, en byggnad som varit föremål för en av de största restaureringsdebatterna i Sverige under det senaste århundradet.

– Det är svåra avväganden av teknisk och antikvarisk art som vi förvaltare ständigt ställs inför under byggprocessen och där vi ansvarar för en helhetsbedömning av byggnaden som är oerhört viktig. Det är många medverkande som skall kunna samarbeta och skilda intressen som vill göra sig gällande. Förvaltaren är den som måste se till att kommunikationen mellan alla

parter fungerar, att pengarna inte projekteras bort och att det blir kvalitet i varje led, menar Lars. Att få kunnigt folk att samarbeta är en annan viktig uppgift, tycker han.

Som fastighetsförvaltare är det nödvändigt att ha en bredd i sin kompetens eftersom arbetsuppgifterna spänner över ett vitt fält. Att behärska allt från ekonomi och juridik till byggt teknik och de kulturhistoriska aspekterna är givetvis ett ideal som få kan uppfylla. Men det är där intresset och ambitionen att fördjupa kunskaperna är en viktig drivkraft. Det är på grundval av detta som förvaltaren kan göra självständiga och bra bedömningar, utan att hamna i knäet på konsulter och andra, konstaterar han.

Gustavianum är det största projekt som Lars under sina två år vid Fastighetsverket har haft ansvaret för, och där han har svarat för såväl upphandling som själva genomförandet. Lars är utbildad byggnadsingenjör med inriktning på byggproduktion och ekonomi. I ca femton år arbetade han med bygglledning, förvaltning och ekonomisk styrning på ett medelstort byggföretag i Uppsala. I början av 1990-talet ansvarade han bland annat för fasadrenoveringen av Rosenbad och stenarbetena

på Nordiska museets fasad. Ett annat intressant projekt var renoveringen av Logårdsbalustraden på Stockholms slott, där Statens fastighetsverk också var beställare. Utöver ett allmänt intresse, var det de referensjobben som blev inkörsporren till att arbeta med kulturhistoriska byggnader för hans del. Under det senaste året har han haft förmånen att gå kursen i restaureringskonst vid Konsthögskolan, där han fått möjlighet att fördjupa sig i restaureringsideologier och materialfrågor på ett sätt som inte är möjligt att göra inom ramen för det dagliga arbetet. Samarbetet med arkitekter och antikvarier på kursen har också varit stimulerande och givit många nya infallsvinklar på den egna verksamheten.

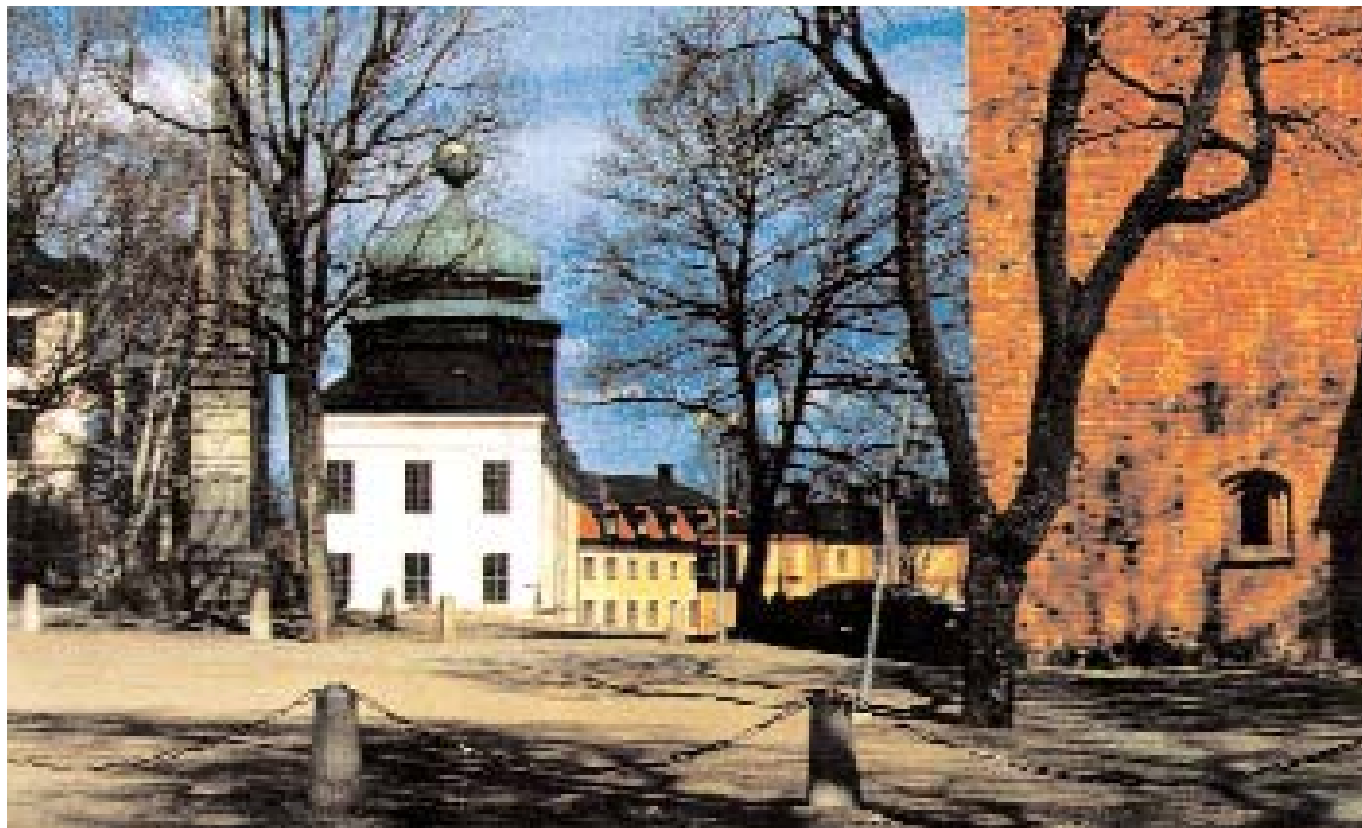
Gustavianum

När det gäller alla större projekt är arkitekten en oerhört central person i sammanhanget och ett bra samarbete en viktig förutsättning för ett effektivt genomförande och ett bra slutresultat, tycker Lars. Med en erfaren restaureringsarkitekt som Ove Hidemark vid rodret har arbetet med Gustavianum blivit en givande kunskapsprocess för alla inblandade, samtidigt som byggprocessen har löpt på och inte stoppats

upp i onödan, summerar han projektet.

Som en visavi till domkyrkan ligger Gustavianum, det gamla medeltida ärkebiskopsstället som konfiskerades av Gustav Vasa och sedan donerades av Gustav II Adolf till Uppsalaakademien på 1620-talet, tänkt att utgöra dess centralbyggnad. I samband med donationen genomfördes en kraftig om- och tillbyggnad under ledning av slottsarkitekten Caspar Panten, som gav byggnaden det utseende som i stort sett överensstämmer med det den har idag. Dock med ett viktigt undantag: den runda kupolen som kröner taket och som rymmer Anatomiska teatern tillkom på 1660-talet och ritades av den lärde professorn Olof Rudbeck d.ä. Det ljusa kupolrummet var avsett för undervisning i anatomi med ett obduktionsbord och sluttande gradänger med åskådarplatser utformade som en amfiteater. Uppsalas vackraste rum, medger Lars. Men universitetsaulan är en svår konkurrent!

Gustavianum fick en påbyggnad med takvåning på 1690-talet, inredd till universitetsbibliotek, och en omfattande restaurering av byggnaden på 1740- och 50-talen av Carl Hårleman satte sin definintiva prägel på byggnaden även exteriört, berättar Lars. Under

Gustavianum var en gång Uppsala universitets huvudbyggnad och inrymmer nu det nya universitetsmuseet.

loppet av 1800- och 1900-talen byggdes en mängd mellanväggar in i bibliotekssalarna och Hårlemans vackra interiörer styckades upp i lärosalar, arbetsrum och museirum i samband med att institutionerna för egyptologi, arkeologi och Antikens kultur och samhällsliv fick sina lokaler i byggnaden. Senare ombyggnader gjorde det nära nog omöjligt att ana Hårlemans interiörer bakom alla tillägg och extraväggar.

Tanken att göra Gustavianum till ett universitetsmuseum lanserades av Uppsala universitets ledning i början av 1990-talet, och var inte svår att få stöd för hos berörda parter. Genom den stora omorganisation av institutionslokaler som ägde rum för drygt tre år sedan, blev det möjligt att flytta ut de tre institutionerna till nya utrymmen i det intilliggande Konsistoriehuset, även det ritat av Carl Hårleman. Avsikten var också att de tre institutio-

Carl Hårlemans bibliotekssalar har i stora drag återfått sitt forna utseende.

nernas föremålssamlingar skulle få utställningslokaler i Gustavianum, där de omfattande samlingarna av egyptisk och grekisk konst samt arkeologiska föremål för första gången skulle kunna

exponeras på ett bra sätt. Planeringen för att återställa de ursprungliga rumsvolumerna och där inrymma de nya museisalarna kunde börja. Fastighetsverkets byggprojektgrupp vände sig till Ove Hidemark som upprättade programmet för ombyggnaden och hela projektet kunde sedan gå ut för anbud på sedvanligt sätt.

– Ett stort problem i det sammanhanget är givetvis att det inte är möjligt att handla upp ett sådant här program i konkurrens utan att göra avkall på kvaliteten, menar Lars. Det gäller att vara säker på att resultatet blir det bästa möjliga då det gäller en byggnad av så här hög dignitet. Jag skulle önska att lagen om offentlig upphandling gav större frihet att direkt förhandla med den konsult eller entreprenör som jag bedömer lämpligast för uppgiften. Det skulle vara den bästa lösningen då det gäller att spara tid och pengar men befrämja kvaliteten. Att det efter de omfattande upphandlingsprocedurena sedan blev Ove Hidemarks anbud som antogs var en garanti för att byggnaden skulle få en behandling som var i paritet med dess höga arkitektoniska kvalitet och kulturhistoriska värde. Till ett pris som inte låg högst, lägger Lars till med eftertryck. Ekonomin måste gå ihop även då det gäller ett sådant här prioriterat projekt!

– I restaureringen har ambitionen inte varit att i detalj återställa Carl Hår-

Anatomiska teatern i Gustavianums kupolrum – en undervisningssal från 1600-talets andra hälft med motsvarigheter i Leiden och Padua.

lemans interiörer med hela dess fasta biblioteksinredning, men rummens huvuddrag och stora delar av dekoren har vi tagit fram. De rymliga salarna med sina stickbågiga fönsteröppningar och ljusa grangolv är ett fint exempel på den återhållsamma härlemanska rokokon, som vi i vissa delar har gett fullt företräde i restaureringen – givetvis på bekostnad av andra tidslager i byggnaden, säger Lars. Arkitektens val att inte redovisa 1600-talets träbjälkar eller låta andra ålderdomliga fragment skymta fram i interiörerna har hans fulla stöd. Denna form av 'frimärksrestaurering' var givetvis lockande i en byggnad som Gustavianum, men hade splittrat helhetsintrycket. Det hade heller inte varit möjligt att återställa 1600-talets interiörer med samma höga grad av exakthet. Arbetena i byggnaden pågår för fullt och den 17 juni invigs det nya universitetsmuseet.

Utställningsarkitekt är Johan Cel-sing, som också utformar den nya museibutiken i bottenvåningen.

Enkla lösningar

Att se till att ventilationen fungerar som den skall i de gamla universitetsbyggnaderna är en annan viktig uppgift, där en översyn just nu görs, berättar Lars. Många av byggnaderna hade tidigare välfungerande system med kaloriferer, luftkanaler och självdrag. I samband med 1950- och 60-talens ombyggnader sattes mekaniska tilluftssystem in och byggnaderna perforerades med spirorör. Styr- och regleringsutrustningen har begränsad livslängd och fungerar idag mycket dåligt – eller inte alls.

I Universitetshuset öppnar man nu upp de gamla kanalerna för att ge det gamla ventilationssystemet en chans. I vissa av rummen i bottenvåningen tar man bort undertak och andra installationer och återställer i princip det ursprungliga utseendet – vi frigör volym och åstadkommer en mer funktionell lösning på detta sätt. De ursprungliga 1880-talsarmaturerna rekonstrueras och elektrifieras och dessa ersätter dagens lysrör. Mycket går att uppnå med relativt enkla lösningar av den här typen, tror Lars. Det behöver inte vara dyrt eller tekniskt avancerat för att åstadkomma kvalitetsförbättring.

Ett mindre projekt är ventilationen

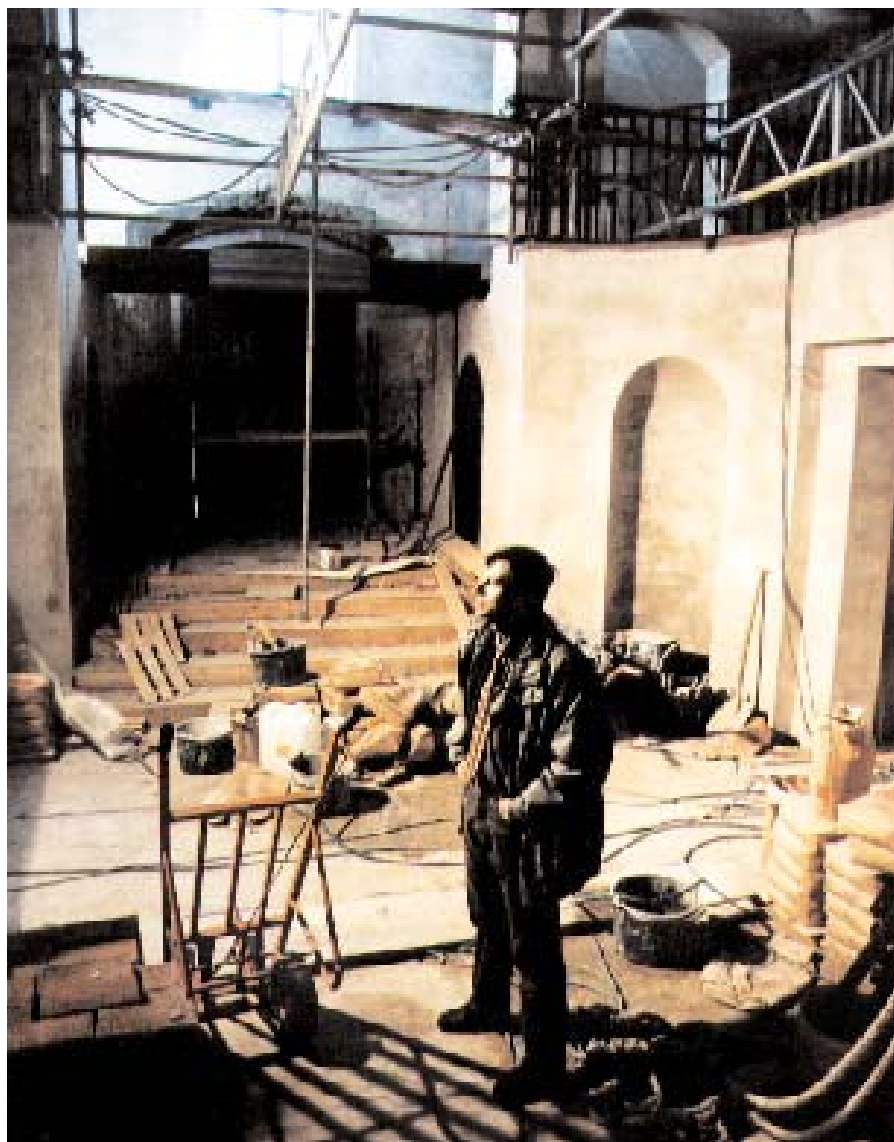
för Linnéanum, eller Botanicum. Byggnaden inrymmer idag lokaler för botaniska institutionen, ett orangeri samt, bakom portiken, en minnessal tillägnad Linné. Det viktiga här var att få ordning på systemet, inte att tillföra några avancerade ventilationstekniska lösningar – bara det enklast möjliga. Efter en analys av det befintliga systemet visade det sig att det enda som egentligen behövdes var att kanalerna rensades och tätningslisterna vid fönstren togs bort.

– Att bromsa ibland, men också att driva på och påstå att vissa saker är möjliga att genomföra – det är min uppgift. Inte minst ventilationskonsulterna har varit svåra att övertyga, men det har faktiskt gått bra, säger Lars. I 'tunga' byggnader av den här sorten blir lösningen visserligen enklare än i moderna hus med lätt stomme, men det är viktigt att betona skillnaderna.

Det går inte att – som vissa tror – behandla alla byggnader lika!

Ett bevis för att ett minimum av åtgärder ofta är den rätta lösningen är Rankhyttans tröskloge i Dalarna som i år får sin ca femhundra år gamla knuttimrade fasad reoverad. Efter en omfattande utredning kom man fram till att det enda som behövdes var att de enkla brädor som fram till 1920-talet hade suttit som 'tak' över varje timmerskift förnyades. Det var tillräckligt för att upprätthålla byggnadens status quo. Ett annat projekt som han gärna nämner i sammanhanget är det nya torrdasset som byggs strax intill Ornäsloftet. Utformningen blir enklast möjliga, ingen belysning och ingen värme – en kretslopps lösning som ligger i tiden, berättar Lars. Ett torrdass som det alltid sett ut, utan några som helst andra ambitioner! ■

Rebecka Millhagen

Lars Almqvist i Gustavianums trapphall under restaureringen.